

Magyar Pszichológiai Szemle, 2018, 73. 1/1. 1–9
DOI: 10.1556/0016.2018.73.1.1

A KVALITATÍV PSZICHOLÓGIA ÚJ SZENZIBILITÁSA

ELŐSZÓ

RÁCZ JÓZSEF – KASSAI SZILVIA – KALÓ ZSUZSA

A kvalitatív pszichológiai népszerűségére a 2000–2010-es években példa az Amerikai Pszichológiai Társaság (APA) 5. divíziójának átnevezése: Értékelés, mérés és statisztikáról Kvantitatív és kvalitatív módszerekre. A társaság lapja, a *Qualitative Psychology* is ezt az irányt jelöli 2014-től. Az Egyesült Királyságban a Brit Pszichológiai Társaság (BPS) létrehozta a Kvalitatív módszerek a pszichológiában szekcióját, és elindította 2004-ben a *Qualitative Research in Psychology* című lapot. A kvalitatív pszichológia előzményként meg szokták említeni, hogy a pszichológia olyan jelentős személyiségei, mint Wundt, Freud, James, Vigotszkij, Piaget, Erikson, Bartlett, Lorenz, vagy később, Leon Festinger, Stanley Milgram, Philip Zimbardo, a kvalitatív megközelítést alkalmazták (ha nem is így hívták). Ez nemcsak a „nagy elődök” felmutatása miatt érdekes, hanem azért is, mert rávilágít arra, hogy a kvalitatív módszerekre jellemző gondolkodás mindig is jelen volt a pszichológiai gondolkodásban. Az 1980-as évektől figyelhető meg a kvalitatív pszichológiai módszerek előretörése. Ehhez kellett Nyugat-Európában és Amerikában a '60-as évek társadalmi protesztmozgalma, ami a kvalitatív módszereket preferálta. Ez megmutatkozott a kisebbségek iránti érdeklődésben is, illetve az értéktelített kutatói feladatvállalásban. Ez az időszak fájóan hiányzik a kvalitatív kutatások magyarországi történetéből, ahogy az 1980-as fellendülés és a 2000-es évek-re jellemző „konszolidáció” is. A protesztidőszakot azonban nem lehet romantikus szemüvegen át szemlélni, hiszen ez volt az a korszak – nem kevés közösséget mutatva napjainkkal –, amikor pl. az „interjú-társadalom” vagy a fókuszcsoportok megállíthatatlan burjánzása elkezdődött (előrevételezve napjaink kvalitatívnek nevezett tömeges kutatásait) (Demuth és Terkildsen, 2015).

A 2000-es évek tanúi voltak a hagyományos kvalitatív módszerek fejlődésének is, így a konstruktivista Grounded Theorynek (GT) vagy a szituációs, illetve a narratív

alapú GT-nek, a konverzációs analízis etnográfiai változatának, az interpretatív fenomenológiai analízisnek (IPA), a narratív kutatások kiszélesedésének. Öröndetes fejlemény volt az autoetnográfia pszichológiai térnyerése és a különböző performatív módszereké is (lásd később). Különösen az autoetnográfia az, amelyik radikálisan megszünteti a résztvevő-kutató dichotómiát, ami egyébként is kérdéses ebben a hagyományban. Olyan módszerek is megjelentek ekkor, amelyek egykoron a pszichológiai kutatás nélkülözhetetlen részei voltak (pl. az introspekció vagy az egyedi-eset-elemzés) (Demuth, 2015).

Megfogalmazódott az az igény, hogy a kvalitatív módszerek ne a módszer alapján fogalmazzák meg magukat, akarva-akaratlanul is kifejezve szembenállásukat a kvantitatív kutatásokkal. Az önmeghatározás így bezárkózáshoz vezet. A kvalitatív módszerekben nem a „kvalitatív” a közös, hanem a világról és az emberről kialakított kép (ontológia) és a tudás megszerzhetőségének kérdése (episztemológia). Ha kvalitatív módszert választunk, egy episztemológiai kérdést akarunk megválaszolni; ha több módszert választunk egy kutatásban, akkor többféle episztemológiai kérdésre keressük a választ egy kutatási elrendezésben. Ma, úgy tűnik, inkább ezzel az episztemológiai kíváncsisággal jellemezhetőek a kvalitatív módszerek és nem az adatfelvétel és elemzés „kvalitatív” módjával. Ez új kutatási kérdések, új kutatási irányok kijelölését is lehetővé tette, kutatási módszerkombinációk alkalmazásával (többféle kvalitatív módszer, kvalitatív és kvantitatív módszerek kombinációja). Ez az alapja annak, amikor *új szenzibilitásról* beszélünk. A fejlemények hatására új kutatási terepek nyíltak meg, a kutatók – tovább folytatva a korábbi időszakok értékalapú megközelítését –, nem pusztán tudományos eredmények elérését célozzák, hanem a környező társadalmi világok jobbítását is. Foucault (1980) nyomán megjegyezhetjük, hogy a tudásformák mindig értékekkel, illetve értékváltozással járnak együtt.

A módszertani gazdagodást „pluralisztikus fordulatként” jellemezhetjük (Demuth, 2015a). Gergen és munkatársai (2015) az *American Psychologist* hasábjain foglalták össze azokat a fejleményeket, amelyek korunk kvalitatív pszichológiai vállalkozásaira érvényesek.

HERMENEUTIKA ÉS TÁRSAS MEGÉRTÉS

A kvalitatív hagyományban Dilthey nyomán megkülönböztetjük a megértést (*Verstehen*) és a magyarázatot (*Erklären*): a társadalmi jelenségek kvalitatív kutatásánál a megértést helyezzük előtérbe, ez összefügg azzal, hogy a társadalmi jelenségek ismeretelméleti oldalról is ezt a megközelítést követelik ki (ez a hermeneutikai megértés alkalmazásának előzetes példája). Ennél az „ódsí” – mármint a Dilthey-féle – axiómánál érdekesebb, hogy a kutatásoknak már nem feltétlenül az a célja, hogy megvilágítsa az emberek megélt tapasztalatait, hanem inkább az, hogyan tudunk ezzel a tapasztalati világgal kapcsolatba lépni: a kutatási módszer csupán az az eszköz, mellyel mélyíteni tudjuk kapcsolatainkat a világgal, és nem csupán az egymástól szeparált individuális világokkal. Ez adja a kvalitatív kutatások *új szenzibilitását*.

Ezt a megközelítést a kutatások performatív irányultsága és a pluralisztikus fordulat is hangsúlyozza (amire hamarosan visszatérünk).

SZOCIÁLIS KONSTRUKTIVIZMUS ÉS FELSZABADULÁS

A tudományos kutatások neutralitásával szemben a kvalitatív hagyomány az értékelvőséget hirdeti: mit választunk kutatásunk tárgyául, milyen módszereket használunk, hogyan fogalmazzuk meg a kutató és a résztvevő szerepét, milyen következménye van értelmezéseinknek. A konstruktivista megközelítések lehetővé teszik, hogy a kutató kifejezhesse – egyértelművé tehesse – szociális, morális, politikai értékeit. Ha ez így van, a kutató kutatását a társadalmi és kulturális fejlődés elősegítésére használhatja fel. Ennek lehetősége persze más kutatásoknál is fennáll: a különbség a kutatói erőfeszítés „láthatóvá tétele”, szándékossága, reflektáltsága és mintegy a beépítése a szociális konstruktivizmusba. Ez szintén hozzájárul a kutatások új szenzibilitásához. Márcsak azért is, mert a konstruktivizmus célja, hogy a kutatót – vagy az olvasót – megszabadítsuk a „hagyományos” és *commonsense* értelmezésektől, kinyitva a lehetőségek terét az új belátásokra. Itt az „új” a néha százszor is átélt tapasztalat „új” megértését, belátását jelenti: új nézőpontokkal, a commonsense által elfedett friss belátásokkal, gyümölcsöző értelmezésekkel.

A performatív kutatás és kutató – a performativitás alapjait az 1960-as évektől létező akciókutatás adja, és még előbb, Kurt Lewin munkássága – szándékosan az előítéleteket és az igazságtalanságokat célozza meg. Performatív eredményközlése – szemben a tudományos szövegekkel – hozzájárulhat egy szélesebb közönség megszólításához és aktiválásához (fikciós műfajok, performance-ok alkalmazása).

PRAXIS ÉS TÁRSADALMI TEVÉKENYSÉG

A performatív kutatások a tudomány-praxis megkülönböztetést igyekeznek átjárhatóvá tenni; nem a jelenkori társadalmi folyamatok tanulmányozása a fő cél, hanem annak felvázolása, milyen lehet, milyennek *kellene* lennie ennek a társadalmi praxisnak. Megint gondoljunk a társadalmi igazságtalanságokra, előítéletekre, elnyomó társadalmi és diszkurzív folyamatokra. A performatív kutatók éppen ezekkel foglalkoznak, és a nagyobb társadalmi aktivitás kiváltása miatt fordulnak a tudományos szövegek helyett performatív cselekedetekhez. Ugyanakkor, a praxis kutatásával egy új pszichológiai paradigmát is követnek, amely alapvetően a hermeneutikára támaszkodik: az *understanding-in-use*, *understanding-in-practice* (Wilson és mtsai, 2014) irányában. Ugyanakkor ez az irány, a fenomenológiai-hermeneutikai tradíció mellett egy másik filozófiai hagyományhoz is illeszthető: a wittgensteini gyakorlathoz is közel áll (Wittgenstein, 1998, 153. szakasz: „most tudom tovább”¹; erre a szakaszra Demuth, 2015b, hívta fel a figyelmünket). Ezzel maguk is hozzájárulnak a pluralisztikus fordulathoz.

¹ „Csak egyszer ne gondoldj úgy a megértésre mint »lelki folyamat«-ra! – Mert ez a fordulat az, ami megzavar. Hanem tedd fel magadnak a kérdést: milyen esetben, milyen körülmények között is mondjuk: »Most tudom tovább«?, mármint akkor, ha a formula az eszembe jutott” (Wittgenstein, 1998, 96).

A KVALITATÍV MÓDSZEREK VIRÁGKORA A PSZCHOLÓGIÁBAN

A kvalitatív kutatási módszerek expanziója ezeknek a módszereknek a virágzásához vezetett a pszichológián belül. A kutatások tervezéséhez pontosan kell látnunk a megcélózandó pszichológiai folyamatokat; a kutatások gazdag módszertana lehetővé teszi sokféle pszichológiai jelenség akár együttes tanulmányozását. Azonban a módszertan pluralisztikus fordulata néhány megkötéssel is jár. A Science Direct adatbázisában a „qualitative” ÉS „psychology” kulcsszavak 2014 és 2017 között 10 435 találatot adtak: az eredmények részletezése nélkül is látható, hogy *nagyságrendileg* milyen mennyiségű publikációról van szó.

PLURALISZTIKUS MÓDSZERTANI FORDULAT

A kvalitatív kutatások népszerűbbé válása egyben e módszerek felhígulásával is jár(t). Minden „nem standard” vagy „nyílt procedúra” (Demuth, 2015a) a kvalitatív nevet veszi fel. Ez nem jó irány. A kvalitatív kutatásokra az ontológiai és az episztemológiai megalapozás jellemző. Ezek hiányában csak „nem standard” vagy „nyílt procedúrájú” kutatásokról, nem pedig kvalitatív kutatásokról lehet csak beszélni. Nehezebb a helyzet a módszer-kombinációknál, amelyek a pluralisztikus fordulat velejárói. Kvantitatív és kvalitatív módszerek, illetve többféle kvalitatív módszer kombinációjáról van szó. Hogy állunk ilyen esetben az episztemológiai megalapozással? Lehet-e realista (pozitívista, posztpozitívista) irányultságot interpretatív (pl. konstruktívista, posztkonstruktívista) episztemológiával kombinálni? A tapasztalatok szerint lehet: de az egyes módszerek episztemológiai alapozását, majd az ebből következő módszertani lépéseket figyelembe kell venni (nota bene, egy publikációban le kell írni). A probléma esetenként az egyes kutatások eltérő ontológiájakor is jelentkezik: pl. ha egy narratív elemzés azt célozza, hogyan járulnak hozzá a sztorik ahhoz, hogy jobban megértsük a világot (episztemológia), és nem az a célja, hogy azzal foglalkozzon, hogy az emberi lények már alapvetően történetmesélők (ontológia) (Clarke és mtsai, 2015 példája), akkor elég episztemológiai síkon maradni. Ha viszont utóbbi a célunk (pl. különböző kultúrákban vizsgáljuk a történetmesélést), akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül az ontológiát, akkor sem, ha a narratív kutatást más módszerrel ötvözzük, pl. a narratív megértést lehetővé tevő társadalmi szabályokat és a közös jelentéseket leíró diszkurzív pszichológiai vagy GT kutatással.

Az *új érzékenység* erre is kiterjed: a pluralista fordulat az episztemológiai kérdéseket felértékelte. Egy-egy több módszerű tanulmány értékelésénél éppen ez az első, kihagyhatatlan lépés: hogyan tudja a kutató az eltérő episztemológiákat kezelni? A módszertani pluralizmus az elméletek – és a filozófiai, tudományfilozófiai érdeklődés – felértékelődésével járt (new theorism: Demuth, 2015a). A kvalitatív metodológia hagyományosan a fenomenológiában és a hermeneutikában találta meg tudományfilozófiai megalapozását. Úgy tűnik, hogy a klasszikus fenomenológiai szerzők mellett (Husserl, Heidegger) az „újabb” szerzők, Merleau-Ponty, Lévinas, Ricoeur, Zahavi, Magyarországon Tengelyi László, újabb lökést adtak a metodológiai fejlődéshez (bár az „újabb” szerzők elnevezés kissé félrevezető, hiszen sok esetben az '50-60-as évekről

van szó: de e szerzők munkásságának beemelése a kvalitatív kutatások módszertanába, még mindig újdonságot jelent). Wittgenstein kapcsán láttuk, hogy a kvalitatív módszer más filozófiai hagyomány számára is nyitott.

A KVALITATÍV PSZICHOLÓGIAI KUTATÁSOK NÉPSZERŰSÉGÉNEK HÁTRÁNYAI

Mint már erről volt szó, a kvalitatív kutatás elnevezést a legkülönbözőbb „non-standard” és „nyílt procedúrájú” kutatásra kezdték el használni: nyilvánvalóan módszertani sekélyességgel. Egyes tudományterületeken tömegesen alkalmaznak ilyen kutatásokat (pl. piackutatások), melyeknek a „big data” kutatások új lendületet adtak. Nyilván nehéz ellenállni a nagy adatmennyiségen, számítógépes programokkal végezhető, „gyors” kódolásnak, a kód/téma gyakoriságok vizsgálatának, több száz vagy ezer szövegkorpusz esetén az egyes szövegrészek közötti, jól vizualizálható kapcsolathálóknak. Ezek „ára”, hogy a „kvanti” logika átszüremlik a „kvali” kutatásokba, sőt felváltja a kvalitatív módszertani sajátosságokat. Elhanyagoljuk az episztemológiát: mintha a „nem tudunk róla, akkor nincs is” varázsa érvényes lenne. Persze nem a számszerűsítés az egyedüli probléma: bár „kvali” kutatásoknál ezzel igencsak csínján kell bánni. A számszerűsítés mindig dekontextualizációt jelent, a kutatótól függetlennek tetsző számok megállapítását: a kutatói függetlenség a kvalitatív kutatásokban nem képzelhető el (lásd episztemológiai megalapozás).

Ezért is értékelődik fel a kvalitatív kutatások metodológiai megalapozása. A kutatások proliferációjára a nem túl szimpatikus McDonaldizáció kifejezést használják (Brinkmann, 2015): a hatékonyság, a kiszámíthatóság és az előre jelezhetőség kritériumait, és ezekhez választanak módszert. Lehetőleg a kutatás során ne érjen bennünket meglepetés, járuljunk hozzá az „audit kultúrához” (mindig, mindent mérjük és értékeljük), továbbá ragaszkodjunk imádott módszereinkhez. Így a kvalitatív kutatásokra jellemző szenzibilitást, exploratív jelleget, kutatói közösségépítést ki is hagyhatjuk. Nyilván ez nem jó irány. Ezért is fogalmazódott meg a kvalitatív pszichológiai „slow food” iránya (Demuth, 2015b). Többszörös módszerek, transzdiszciplináris megközelítés, a kutatók ne módszertanilag határozzák meg magukat („kvali” vagy „kvanti” kutatók, „GT-szakértők”). Előterbe kerül a kutató etikai pozíciója, a kutatás mint ko-konstrukció, ko-kreáció. Ez pedig csak „slow” módon történhet, vallják egyes kutatók.

A KVALITATÍV PSZICHOLÓGIA „SLOW FOOD”-JA

Leginkább egy olyan kép jelenik meg, ahol a kutatási cél érinti a „személy megtetsült tapasztalatát, aki folyamatos mozgásban van egy anyagi világban és egy irreverzibilis időben” (Demuth, 2015a, 131). Ez persze, csak egy példa a kiindulásra. Hasonló még a *reflexív pragmatizmus* (Gergen, 2014): ami szerint a tudomány felfedező, tükröző funkciója háttérbe szorul; nem azt vizsgálja, ami a világban „ott van”, ami adott, stabil, hanem a társas világ folyamatos mozgását, a kutatótól nem elválasztható összetevőit.

A cél nem az általánosíthatóság, nem egy igazság megállapítása, hanem a társadalomhoz való pozitív hozzájárulás, egy „jobb világ” létrehozása a sikeres praxisokon keresztül. Ez is a kvalitatív pszichológiai kutatások *új szenzibilitása*. Clarke és munkatársai (2015) metaetnográfijukban ilyen kutatásokról adtak beszámolót: összegzésük arra is jó példa, hogy a különböző háttérű és módszertanú, különböző közönségnek szánt kutatásokat a kutatók hogyan tudják mégis egységes keretben megjeleníteni, milyen következményei vannak a módszertani pluralizmusnak a tapasztalatok bemutatására nézve, milyen konklúziót lehet megállapítani és hogyan kell figyelembe venni a limitációkat. Rogers és Willig (2017) a kvalitatív pszichológiai kutatásokat összegző kézikönyvük második kiadásában szintén a kutatások virágzását emelik ki, ami okot adhat a megközelítéssel kapcsolatos optimizmusnak.

A KÖTETBEN SZEREPLŐ ÍRÁSOK

Köveztük a kvalitatív kézikönyvek gyakorlatát, először egyes kvalitatív kutatási módszerekkel foglalkozunk, majd pedig egy-egy módszer-módszercsoport gyakorlati alkalmazásával. Nem feledhetjük el, hogy a módszert – és már magát a kvalitatív megközelítést is – a kutatói kérdésre adott válasz nyomán választjuk. A módszerválasztással mindig egy ontológiát és egy episztemológiát is választunk: ha a kvalitatív hagyomány interpretativista ontológiájával meg is elégszünk, az episztemológiai bemutatásnál érzékeltenünk kell a választott módszer episztemológiai feltevéseit, adott esetben az ebből adódó limitációkat is, a módszer alkalmazási körét és érvényességét.

A kvalitatív hagyományban elhelyezhető tanulmányok jól csoportosíthatók Lincoln és Guba klasszikus paradigma személete szerint (frissítve: Lincoln, Lynham és Guba, 2011). A paradigmák (mint alapvető hiedelmek csoportjai) ontológiára, episztemológiára és módszertanra oszthatók. A bővített felosztásból kiemeljük a validitás, a kutatói reflexivitás kérdését, valamint a kutatásetikát, illetve azt a kérdést, hogy ki kontrollálja a kutatást, a kutatás révén keletkező tudást (ahogy ezekre a témákra történik is utalás a kötet írásaiban). Ezek olyan kérdések, amelyeket a kvalitatív kutatóknak át kell gondolnia, esetenként leírva is meg kell indokolnia szempontjait a tanulmányában. Minél inkább az interpretatív megközelítést vallja egy kutató (szemben pl. a pozitivistá, posztpozitivistá kutatóval), annál inkább episztemológiai kontextusban kell gondolkodnia, hogy a többi perspektíváról ne is beszéljünk: elméleti, módszertani, reflexív. Ugyanis nem nyilvánvaló, hogy egy szöveget milyen előzetes tudásokkal, milyen háttér alapján elemzünk, milyen szellemi tradíciókat veszünk figyelembe. Utóbbiak közül a fenomenológia és a hermeneutika a legelterjedtebb filozófiai hagyomány a kvalitatív kutatások területén; ezek egyben módszertani megalapozásnak is tekinthetők.

A TANULMÁNYOKRÓL

A MPSZ tematikus számában nem törekedhettünk arra, hogy a hazai kvalitatív pszichológiai kutatásokat áttekintsük és bemutassuk művelőit. Inkább néhány, markánsan jelen lévő módszer, illetve alkalmazás bemutatását céloztuk meg azzal a reménnyel,

1. táblázat. Kutatási paradigmák (Lincoln, Lynham és Guba, 2011, nyomán)

	Pozitívizmus	Postpozitívizmus	Kritikai elmélet	Konstruktívizmus	Résztevő
Ontológia	Naiv realizmus – „valós” valóság, de megfogható	Kritikai realizmus – „valós” valóság, amely csak tökéletlenül és véletlenszerűen fogható meg	Történelmi realizmus – társadalmi, politikai, kulturális, gazdasági, etnikai és gender értékek által alakított „virtuális” valóság	Relatívizmus – helyi és speciális megalkotott valóságok	Résztevői valóság – szubjektív – objektív valóság, az elme és a környezet által ko-kreált
Episztemológia	Dualista/objektivistá; a megállapítások igazak	Módosított dualista/objektivistá, kritikai tradíció/közösség: a megállapítások talán igazak	Tranzakciós/szubjektivistá, érték-közvetített megállapítások	Tranzakciós/szubjektivistá; ko-kreált megállapítások	Kritikai szubjektívítás a környezettel történő interakcióban, a tapasztalati, viszonylagos és gyakorlati tudás kiterjesztett episztemológiája; ko-kreált megállapítások
Módszer	Kísérleti, manipulatív; a hipotézis igazolása, főként kvantitatív módszerek	Módosított kísérleti/manipulatív, kritikai módszerkombinációk, hipotézis cáfolás, talán tartalmaz kvalitatív módszereket	Párbeszédés/dialektikus	Hermeneutikai/dialektikus	Részvétel kollaboratív akciókutatásban, a gyakorlat elsőbbbsége, a megosztott tapasztalat kontextusában gyökerező nyelvhasználat

hogy a bemutatott módszerek, nem különben a bemutatás módja, felkeltik az olvasó figyelmét.

A tematikus szám első fejezetében kvalitatív pszichológiai módszerek bemutatására vállalkoztunk. A fejezetben két olyan módszer kerül bemutatásra, amelyek meghatározók a mai magyar kvalitatív kutatások színterén. A Ground Theory (GT) módszertanát mutatja be Sallay Viola és Martos Tamás tanulmánya, amelyben nem csak a GT tudományfilozófiai alapjaival ismerkedhetünk meg, hanem a módszer magyar nyelven történő alkalmazásának dilemmáival is. A tanulmány értékes útmutatóként szolgál továbbá a kutatási gyakorlatra nézve is, a szerzők saját kutatásukból hozott példán keresztül mutatják be, hogyan alkalmazható a GT módszertana, milyen döntéseket kell meghoznia a kutatónak, milyen jellegű eredményeket kaphatunk a módszert alkalmazva. A fejezet másik tanulmánya az esettanulmányt mint önálló kutatási relevanciával rendelkező módszert mutatja be. Csabai Márta tanulmányában kitér arra, hogyan változott az esettanulmány státusza és milyen tényezők járultak hozzá ahhoz, hogy manapság az esettanulmány reneszánszát figyelhetjük meg. A tanulmányban szerepet kap annak bemutatása, milyen szerepe van az esettanulmánynak a különböző tudományos diskurzusokban, valamint a kvantitatív-kvalitatív dichotómia dilemmáiban.

A tematikus szám második fejezetében különböző kvalitatív pszichológiai módszerek gyakorlati alkalmazásának lehetőségeire, különböző kutatások eredményeinek bemutatására törekedtünk. A tanulmányok sokszínűsége is jól mutatja, mennyi területen, az eredmények különféle mintázatával alkalmazhatunk kvalitatív kutatásokat. A fejezet első tanulmányában Berán Eszter és Unoka Zsolt saját kutatásuk eredményeivel illusztrálják, hogyan vizsgálható a terápiás ülésen megvalósuló narratív interakció, valamint hogyan alakul a „narratív szelf” a terapeuta és a kliens közös konstrukciós folyamatában. A fejezet második tanulmánya szintén a narratívvizsgálat egy másik speciális területét mutatja be, a lélektani krízis átmeneti állapotának narratív sajátosságairól ír B. Erdős Márta. A bemutatott kutatás eredményei megvilágítják, hogyan alakul a narratív identitás krízisállapotban, és milyen nyelvi jelei vannak a változásnak. A fejezet harmadik tanulmányában Düll Andrea, Somogyi Krisztina, Hülber Attila, Brózik Péter és Szabó Julianna mutatják be kutatásuk eredményeit, amelynek során a kvalitatív kutatás módszertanát a környezetpszichológiában alkalmazták. A kutatás során építészhallgatók és térlaikus egyetemi hallgatók mentális térképábrázolását hasonlították össze. A tanulmány célja annak demonstrálása, hogyan hasznosítható a kvalitatív kutatások eszköze egy olyan interdiszciplináris területen, mint a környezetpszichológia. A fejezet negyedik tanulmányában Kassai Szilvia, Pintér Judit Nóra és Rácz József az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA), egy nemzetközi kvalitatív kutatások között is újnak mondható módszer alkalmazásának egy lehetséges területét mutatják be. Az IPA mint kvalitatív eszköz elsősorban olyan explorációs kutatások esetében használható, amelyek tárgya folyamatot jelöl. Ilyen folyamat például a szerhasználat és felépülés alatti identitásváltozás, amelynek illusztrálására a szerzők saját kutatásuk eredményeit használják.

IRODALOM

- Clarke, N. J., Willis, M. E. H., Barnes, J. S., Caddick, N., Cromby, J., McDermott, H., & Wiltshire, G. (2015). Analytical pluralism in qualitative research: A meta-study. *Qualitative Research in Psychology, 12*(2), 182–201.
- Demuth, C. (2015a). New Directions in Qualitative Research in Psychology. *Integrative Psychological and Behavioral Science, 49*, 125–133.
- Demuth, C., & Terkildsen, T. (2015). The Future of Qualitative Research in Psychology – A Discussion with Svend Brinkmann, Günter Mey, Luca Tateo, and Anete Strand. *Integrative Psychological and Behavioral Science, 49*, 135–161.
- Demuth, C. (2015b). “Slow food” post-qualitative research in psychology: Old craft skills in new disguise? *Integrative Psychological and Behavioral Science, 49*(2), 207–215.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977*. New York, NY: Pantheon.
- Gergen, K. J. (2014). Pursuing excellence in qualitative inquiry. *Qualitative Psychology, 1*, 49–60.
- Gergen, K. J., Josselson, R., Freeman, M. (2015). The Promises of Qualitative Inquiry. *American Psychological Association, 70*(1) 1–9.
- Rogers, W. S., Willig, C. (2017). Introduction. In Willig, C., & Rogers, W. S. (Eds), *The SAGE handbook of qualitative psychology* (pp. 1–13). London: SAGE.
- Wilson, T., Yun, C. T., & Hong, T. T. (2014). Hermeneutic Practices: Mall and Media Visiting as Understanding-In-Use. *Malaysian Journal of Media Studies, 16*(2), 35–43.
- Wittgenstein, L. (1953/1998). *Filozófiai vizsgálódások*. Budapest: Atlantisz.